умовах полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов її формування та організації у виховному процесі. Розкриваючи поняття організаційної культури та її складові. Автором розкрито проблему функціонування виробничо-господарських структур, які передбачають створення стійких і ефективних виробничих відносин, що базуються на відповідному рівні організаційної культури [7].

1. Вачевський М.В., Мадзігон М.В., Примаченко Н.М. Основи економічних знань. Навчальний посібник для учнів, ліцеїв, коледжів, гімназій, та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів,– К.: Педагогічна думка. – 2007. – 536 с.

2. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич. – "Коло". – 2006. – 608 с.

3. Грищенко В. Людина і культура. Навчальний посібник для старших класів серед. загальноосвіт. закладів. – К.: "Либідь". – 2000. – 364 с.

4. Євтух М.Б., Черкашина Т.В. Культура взаємин. Підручник. Горлівка: Видавництво ГДПІІМ, – 2008. – 228 с.

5. Здоровенко В.В. Культура ділового спілкування. Навчальний посібник. – Дрогобич: – НВЦ "Каменяр", – 2002. – 147 с.

6. Кекош О.М. Таїнство впливу молитви на виховання молоді у процесі навчання //Молодь і ринок. – 2007. – №7(30). – С. 140 – 145.

7. Примаченко Н.М. Поняття організаційної культури та її складові // Молодь і ринок. – 2006. – №3(18). – С. 54 – 60.

8. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – К.: Педагогіка. – 1993. Т.1 "Коло", – 2006. – 608 с.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2010

УДК 371:613.88

Олена Тищенко, *аспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті висвітлюються розвиток, сутність, причини становлення та виховний вплив шкільної гігієни в структурі загальнопедагогічного процесу. Основну увагу зосереджено на особливостях, завданнях та вимогах до шкільної гігієни, розкриваються причини формування шкільної гігієни в навчально-виховному процесі української школи.

Ключові слова: *шкільна гігієна, виховання, навчально-виховний процес, сутність шкільної гігієни.*

В статье рассматривается развитие, сущность, причины становления и воспитательное влияние школьной гигиены в структуре общепедагогического процесса. Основное внимание сосредоточено на особенностях, заданиях и требованиях школьной гигиены, раскрывая причины формирования школьной гигиены в учебно-воспитательном процессе украинской школы.

Ключевые слова: *школьная гигиена, воспитание, учебно-воспитательный процесс, сущность школьной гигиены.*

In the article development, essence, becoming reasons and educate influencing of school hygiene in the structure of general pedagogical process find it. The main attention nave been focused on features, tasks and requirements of school hygiene, and reasons of forming of school hygiene in an educational-educate process of Ukrainian school open up.

Key words: *school hygiene, education, educational-educate process, essence of school hygiene.*

Актуальність дослідження. Сьогодні на найвищих державних рівнях розглядається проблема поліпшення стану життєдіяльності суспільства і окремої особистості в ньому. У зв'язку з цим велика частина відповідальності за життя та здоров'я підростаючого покоління покладається на освіту. Перед педагогічною наукою сьогодні держава ставить завдання активної турботи про особистість дитини – її фізичне, психічне, моральне здоров'я; душевний комфорт; гармонійний і природовідповідний розвиток; реалізацію усього потенціалу, що закладений у людині природою. Сім'я, школа, громадські організації, навчально-виховні заклади всіх типів та рівнів ставлять перед собою завдання збереження, зміцнення та поліпшення стану здоров'я людини в складних соціальних

© О. Тищенко, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

обставинах, що склалися. Особливе місце в цьому процесі займає початкова ланка освіти.

Національна доктрина розвитку освіти визначає, що освіта і фізичне виховання є основою для забезпечення здоров'я громадян. У ній також вказується, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. У цьому документі окреслені також основні шляхи для реалізації цього завдання: розвиток екологічної освіти, повноцінне медичне обслуговування, оптимізація режиму навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору. Усе це виводить на пріоритетні традиції **шкільну гігієну** як важливий чинник здоров'я школярів.

Державні документи визначають здоров'я кожного громадянина метою суспільного розвитку. Для її забезпечення, вказується в Доктрині розвитку освіти, слід забезпечити комплексний підхід до гармонійного формування всіх складових здоров'я; удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах, що забезпечують оздоровчу спрямованість та індивідуальність підходів; використання різноманітних форм рухової активності та інших засобів фізичного удосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам гігієнічного виховання присвятили свої роботи С. Болтівець [1], Е. Вільчковський [4], Т. Бойченко [2], В.С. Лиходід, Р.В. Клопов, О.В. Владімірова [6], В. Грушко [5], їх автори вивчають вплив навколишнього середовища на стан здоров'я дітей, аналізують наслідки чорнобильської трагедії в цьому руслі, вивчають проблему формування здорового способу життя окремих вікових категорій; обґрунтовують і узагальнюють роль окремих чинників здорового способу життя – фізичної культури, рухливих ігор, народної культури, психологічного клімату в колективі тощо. Усі вони, безумовно, є корисними та своєчасними. А в працях О. Вишневського [3] чітко окреслені зміст виховання та його аспекти, тобто процес формування досвіду поведінки людини в її стосунках з природою.

Метою статті – є спроба розкрити сутність, завдання та вимоги шкільної гігієни в навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Гігієна дітей і підлітків має свою історію, що йде коренями вглиб століть. Ідеї, гіпотези і деякі наукові праці минулого, що мають наукову цінність, дозволяють правильно зрозуміти й оцінити не тільки минуле науки, але і її сьогодення, визначити шляхи її розвитку.

Джерела вітчизняної гігієни дитинства глибокими коренями йдуть у далеке минуле, в надра народної попереджувальної медицини. Турбота про харчування і здоров'я завжди була життєво важливою задачею людини. З метою збереження здоров'я народ використовував звичаї, традиції і навички, що допомагали йому зберігати життя в несприятливих умовах середовища. Поступово досвід народу, накопичений за багато століть і широко використовуваний у житті, оформився в народну медицину.

Широко беручи, гігієною називаємо науку про збереження здоров'я за допомогою запобіжних засобів. Таким чином, гігієна в широкому розумінні цілком ототожнює собою поняття профілактичної медицини. Проте, широкий та швидкий розвиток профілактичної медицини, як такої теоретичної дисципліни, що має застосування в царині практичній, спричинив її диференціювання на цілу низку більш спеціальних дисциплін і звузив через те поняття гігієни, як науки [8, 7].

Шкільна гігієна – наука, що вивчає особливості взаємодії організму дитини з навколишнім середовищем для розробки гігієнічних нормативів, вимог стандартів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я дітей і підлітків. На основі знань із шкільної гігієни розробляються рекомендації щодо харчування, режиму дня і відпочинку учнів, організації навчально-виховного процесу. Основні положення шкільної гігієни використовуються при виробництві шкільних меблів та при плануванні й облаштуванні навчальних закладів. А також гігієністами розроблені гігієнічні вимоги до одягу учнів, до шкільних меблів, книжок, наочного матеріалу та інших шкільних приладь.

Саме тому на перший план висувається виховна роль гігієни, а також підпорядкування шкільної гігієни навчально-виховним завданням школи, тобто організувати гігієнічну санітарно-педагогічну роботу в школі так щоб робота в галузі шкільної гігієни займала стійку позицію в загальній системі виховання свідомої дисципліни учнів. Якість навчально-виховного процесу значною мірою залежить як від стану здоров'я школярів, ступеня їх фізичного розвитку, так і від рівня санітарної грамотності та культурності підростаючих будівників суспільства. Для ефективності навчально-виховного процесу, режиму дня і відпочинку, харчування учнів,

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

благоустрою дитячих установ педагогіку озброює шкільна гігієна науково-обґрунтованими гігієнічними рекомендаціями.

Шкільну гігієну можна назвати гігієною виховання, оскільки у зв'язку з переходом від дошкільного виховання до загального шкільного навчання діти охоплені школою. І все це проблематика педагогічного характеру. Вивчати та втілювати такі проблеми в життя можна лише при умові всебічного розвитку, знання школи. Вивчення шкільної гігієни та її викладання повинні мати чітко окреслену санітарно-педагогічну спрямованість.

Санітарно-педагогічна робота з дітьми починається в дитячому садку, де діти дістають початкові навички особистої та суспільної гігієни. Далі в молодших класах школи ці навички закріплюються і поглиблюються, при чому поступово дається дітям обґрунтування цих навичок, велику роль відіграють наочні приладдя, їх можна використовувати або як ілюстративний матеріал, або як виставочний.

Санітарно-педагогічна робота в основному містить собі роботу з прищеплення особистих і громадсько-корисних гігієнічних навичок і будується на практичній роботі дітей, вона повинна охопити також і позашкільну роботу [7, 17].

Якість навчально-виховного процесу, засвоєння учнями шкільних знань, дотримання гігієнічних вимог, виховання свідомої дисципліни учнів – є обов'язковими передумовами, завданнями перед школою. Гігієнічна організація навчально-виховного процесу є запорукою здорового та розумного підростаючого покоління і саме це має взяти на озброєння керівництво школи. Кожен учитель повинен бути першим провідником шкільної гігієни, активно розгортаючи санітарно-педагогічну роботу серед учнів залучаючи також і батьків.

Виховання свідомої дисципліни учнів і їх навчальної активності вимагає від педагога обережного і вдумливого підходу до кожного учня і потребує врахування стану його здоров'я, самопочуття і взагалі стану його організму [7, 6]. Саме тому в школах мають бути всі умови для відмінного фізичного й психічного розвитку та здібностей учнів, а особливо – однакові можливості працювати, щоб уникнути відставання в навчанні. На індивідуальне навчання не можна розраховувати, тому що це було б доступно лише найзаможнішим верствам суспільства, не кажучи вже про те, що в цьому випадку терпить принцип колективності виховання. Також в інші умови потрапляють діти з підвищеними здібностями, які навчаються в звичайному класі. Такі діти можуть набагато швидше засвоювати шкільний матеріал.

Отже, вага одностайних дитячих груп для спільного навчання очевидна. При випадковому та недостатньому доборі дітей страждають діти і держава. Діти страждають фізично, морально й матеріально. Держава має величезну матеріальну шкоду, утримуючи мережу дитячих установ, що недоцільно втрачають енергію, та від сукупності втрат що їх має кожна дитина [8, 178].

Метою навчально-виховного процесу в початкових класах є створення всіх умов для того щоб дати дітям певний об'єм знань та створити основу для успішного засвоєння програмного матеріалу.

Під час навчально-виховного процесу шкільна гігієна враховує специфічні вікові особливості фізичного і психічного розвитку дітей. Сприйняття інформації, утримання та відтворення її зростаючої за обсягом, є великим навантаженням на центральну нервову систему дитини, саме тому повинні враховуватися відповідності навчання віковим та індивідуальним особливостям організму, та його готовності до сприйняття інформації.

Гігієнічні вимоги до навчання та виховання ґрунтуються на даних спеціальних досліджень, спрямованих на встановлення: 1) віку початку обов'язкового навчання в школі; 2) оптимального співвідношення загального, політехнічного навчання і трудового виховання учнів; 3) оптимального режиму навчання в дітей різних вікових груп; 4) комплексу умов зовнішнього середовища, які б сприяли піднесенню ефективності навчання. Збільшення обсягу, інтенсифікації процесу навчання, активізації методів, широке застосування технічних засобів та програмованого навчання підвищують актуальність цих питань [9, 84]. Санітарно-педагогічна робота в школі не може обмежуватися певними годинами, вона повинна охопити всю виховну та навчальну роботу.

Кожен педагог може і повинен бути гігієністом, бо це йому потрібне в справі виховання здорової зміни, але, звичайно, його участь у цій роботі мусить мати педагогічний, саме санітарно-педагогічний характер, і його оздоровно-виховна робота повинна бути нерозривно пов'язана з його повсякденною загальнопедагогічною роботою [7, 4].

Автор книги "Гігієна дитячих установ соціального виховання" В.Й. Пльчинський цитує відомого лікаря та педагога Є.А. Аркіна (1873 – 1948) "Немає педагогіки і гігієни, а є єдина наука – виховання здорової людини, і лише поверхове спостереження та брак знання, можуть привести

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

до висновку, що начебто існують не тільки суперечності, але й боротьба між гігієнічними нормами та педагогічними принципами, що начебто можливі правильні педагогічні способи, які не є гігієнічні, або навпаки – гігієнічні, науково-обгрунтовані вимоги, які не є педагогічні, наче у вихованні можливий вплив на тіло без одночасного впливу на дух, і навпаки" [8, 9 – 10]. Отже, педагогіка та шкільна гігієна об'єднуючись утворюють науку про виховання здорової людини, нації.

Виховання та навчання – це результат співставлення властивостей і здібностей розвитку людського організму з потребами життя: особистими, сімейними, державними, загальнолюдськими. Тому для досягнення мети необхідно організовувати навчально-виховний процес звернувши увагу на гігієну навчання. Як відомо сам процес гігієни навчання тісно пов'язаний з педагогікою, тому сюди і входять такі питання як початок шкільного віку, розклад уроків, тривалість та перерви між уроками. Ефективність навчально-виховного процесу значною мірою залежить від його гігієнічної організації, орієнтованої, перш за все, на стан здоров'я дитини, підготовленість організму до сприйняття шкільного навантаження [6, 4]. Щоб уникнути перевтоми учнів під час уроку слід змінювати види діяльності, та застосовувати рухливі паузи які сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу.

Завдання шкільної гігієни як навчального курсу полягає в наданні вчителям, вихователям, учням, батькам знань про вікові особливості дитячого організму для правильної організації і проведення навчальної та виховної роботи з дітьми, для розробки і проведення засобів особистої та громадської гігієни, збереження здоров'я школярів, підтримання їх високої працездатності.

Висновки. Структурно-змістові і процесуальні перетворення, які відбуваються сьогодні в нашій країні передбачають і вимагають кардинальних змін у багатьох ланках суспільного життя. Нова держава формулює нове соціальне замовлення, у зв'язку з цим перед усіма галузями державного механізму ставляться нові завдання, які вимагають негайного і кваліфікованого розв'язання. Освіта є частиною цілого державного механізму, тому всі явища, що відбуваються в суспільстві, накладають відбиток на освіту. На фоні різких і складних соціальних перетворень, кризи суспільства, стагнації економіки, недостатнього розвитку науки і освіти спостерігається явище загального погіршення стану здоров'я нації, скорочення тривалості життя людей, поширення важких, часто невиліковних недуг, розповсюдження таких явищ як алкоголізм, наркотизація, ігрова та медіа залежність тощо. Учені багатьох наук, лікарі, педагоги, широка громадськість сьогодні висловлюють серйозне занепокоєння таким станом речей і визначають цілий ряд причин, що привели до цих негативних явищ. Серед них називають соціальну нестабільність; зниження матеріального рівня людей; безробіття; погіршення екологічної ситуації через неконтрольованість і некваліфіковане ведення господарства тощо.

Вищевикладене дає змогу стверджувати, що мова йде не про розвиток фізичної культури і вдосконалення змісту та форм фізичного виховання, а про створення цілого комплексу заходів для поліпшення здоров'я дітей та молоді, в якому шкільна гігієна займає чільне місце, що вцілому та в повному обсязі відображується на навчально-виховному процесі. Історичний емпіричний та науковий досвід у цій царині може бути корисним в умовах сьогодення.

1. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика / С. І. Болтівець; Київ. міжрегіон. ін-т удоскон. вчителів ім. Б. Грінченка. – К.: Ред. "Бюл. Вищ. атестат. коміс. України", 2000. – 303 с. – Бібліогр.: 216 назв. – ISBN 966-7396-02-9. – укр.

2. Бойченко Т., Колотій Н., Царенко А., Жеребецький Ю. Як виростити дитину здоровою / Т. Бойченко, Н. Колотій, А. Царенко, Ю. Жеребецький. – К.: Прем'єр-Медіа, 2001. – 204 с.

3. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О.І. Вишневський. – Дрогобич "Коло". – 2003. – 528 с.

4. Вільчковський Е.С. Навчальна програма з фізичної культури в I – III класах / Е.С. Вільчковський, М.П. Козленко, С.Ф. Цвек. – К.: Радянська школа. – 1972. – 224 с.

5. Грушко В.С. Здоровий спосіб життя / В.С. Грушко. – Тернопіль: СМП "Астон", 1999. – 368 с.

6. Лиходід В.С., Клопов Р.В., Владімірова О.В. Шкільна гігієна: Методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів III курсу факультету фізичного виховання денного відділення / В.С. Лиходід, Р.В. Клопов, О.В. Владімірова. – Запоріжжя, 2006. – 58 с.

7. Малов С.Н. Шкільна гігієна [Текст]: [підручник для педагогічних технікумів] / С.Н. Малов. – Харків: "Радянська школа", 1934 – 138 с.

8. Пальчинський В.Й. Гігієна дитячих установ соціального виховання [Текст]: [підручник для лікарів, педагогів, студентів медичних та педагогічних вузів] / В.Й. Пальчинський. – Державне видавництво України, 1928. – 522 с.

9. Подоляк-Шумило Н.Г., Познанський С.С. Шкільна гігієна / Н.Г. Подоляк-Шумило, С.С. Познанський. – К.: Вища школа, 1981. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com